

Magazinet

Knivsta Hembygdsgilles årsskrift
om Knivsta sockens bygdehistoria och kultur
Utgiven av Knivsta Hembygdsgille

År 2011
ARGANG 34

Sockenmagasinets tak restaurerades 2010.
Bidragsmedel beviljades av Länsstyrelsen,
inom ramen för projektet *Hus med historia*
, efter anslag från Riksantikvarieämbetet.

Innehåll

Notiser s. 2

Reportage s. 3

Ny bok s. 4

Artikel s. 4

❧

Detta nummer av Magazinet tillägnas Helge Westerbergs minne. Helge Westerberg avled den 24/12 2011. Han innehade ett mångårigt medlemskap i Knivsta Hembygdsgille. Hans arbete och stora insatser för Hembygdsgillet och socknens kulturvård är mycket omfattande, vilket är väl omvittnat i bl.a. artiklar och reportage i tidigare årsnummer av Magazinet.

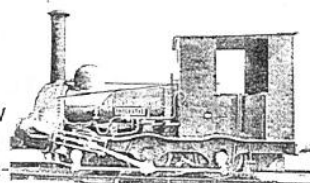
❧

Magazinets redaktion, layout, foto. Henrik Sandevärn. Eftertryck får göras om källan anges. Gamla nummer av Magazinet säljs av U. Håbinette 342892. Verksamhetsberättelse i utskick. Vykortsfotoografi av Knivsta järnvägsstation. publicerat med tillstånd av ägaren Clas Nilsson.

NOTISER

Gamla järnvägsstationshuset i Knivsta fyller 150 år.

År 1866 invigdes stambanan mellan Stockholm och Uppsala, en av landets äldsta järnvägssträckor. Utmed banan uppfördes vid sidan om huvudstationerna i Stockholm och Uppsala ett antal mindre stationshållplatser med egna stationshus. Däribland Knivsta station.

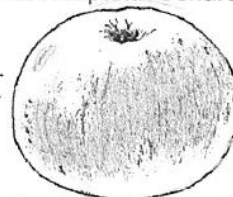

5. Munkteila msk. verkstads lokomotiv nr 1855.

Stationshuset i Knivsta är därmed en av landets äldsta järnvägsstationer. Stationsbyggnaden uppfördes sannolikt samma år som stambanan invigdes eller närmast efterföljande år, dvs under 1866-1867. Stationsbyggnaden ritades av arkitekten Edelswärd, som också utförde ritningar för samtliga då samtida stationshus i landet. Stilen kan liknas vid en blandning av schweizervilla och svensk nationalromantik. En handfull stationshus av samma utseende byggdes på andra håll i landet och hörde typmässigt till den sk. Habo-modellen. Invändigt inrymdes tjänstebostad samt expeditionslokaler och väntsal. Hela stationshuset är ännu idag nästan oförändrat sedan det byggdes, både utvändigt och invändigt. Med sitt fina skick är det idag ett av de allra äldsta och bäst bevarade stationshusen i landet, och därför mycket värdefullt. Stationshuset fyller 150 år 2016 och förhoppningsvis kan tillfälle ordnas med uppmärksammande och firande eftersom huset står som en viktig symbol för Knivstas utveckling från den gamla bygdens kyrkby till järnvägssamhälle.

Kunglig gåva till Kronprinsessparet Victoria och Daniel.

En unik gåva överlämnades av ägaren till Noors säteri, Elisabeth Ljungberg till kronprinsessparet Victoria och Daniel på Haga slott den 17:e oktober 2011. Det var ett litet fruktträd av den gamla sorten Noors Glasäpple, som växer i fruktträdgården vid Noors Säteri. Den lilla trädplantan har dragits upp i växthuset på Nordiska Museets gård i Julita i Sörmland under 1 1/2 år från våren 2010, innan det var stort nog att hämtas. **Noors Glasäpple** nämns i flera källor från 1800-talet och härstammar från en av Europas äldsta fruktsorter. Förmodligen fördes olika fruktträd hit från Holland av trädgårdsarkitekten Johan Hårleman redan på 1690-talet då greve Nils Gyldenstolpe uppförde Noors slott med sin tillhörande vackra barockpark. Senare förädlades sorten Noors Glasäpple fram ur dessa träd. Noors glasäpple har därefter kunnat njutas av generationer medlemmar ur ägarätten Hermelin, vilka ägde Noors slott mellan 1761 och 1918. Under 1800-talet gästade prinsessan Eugénie Bernadotte familjen Hermelin på Noor sommartid och hade då säkerligen tillfälle att smaka på denna slottets alldeles egna äppelsort. Nu när ett nytt litet träd planterats i den privata köksträdgården på Haga slott kan även prinsessan Eugénies ättling, kronprinsessan Victoria med familj, njuta av ett helt eget exemplar av sorten Noors glasäpple i framtiden. Kronprinsessan har personligen skrivit och tackat Elisabeth Ljungberg för gåvan. Sorten Noors Glasäpple är beskriven i litteraturen i boken "Svenska äpplen", av Görel Näslund.

Unik lav växer vid Norviken i Walloxen

Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Uppsala har dokumenterat förekomst av en mycket ovanlig och utrotningshotad lav som växer vilt vid ån som mynnar i Norviken i Walloxen. Växtplatsen är den enda i sitt slag som är känd i hela Sverige, skriver naturvårdsverket i sitt åtgärdsprogram. Den unika **Strandskinnlaven** trivs bara i mycket speciella miljöförhållanden och det är därför nödvändigt att skydda växtplatsen som naturreservat. Strandskinnlaven är mycket liten. Den bildar 1,5 cm stora rosetter och växer på foten till vissa sorters lövträd nära vattendrag.

REPORTAGET En vykortssamling. Bilder med 100 år av Knivsta-motiv.

På Knivsta gård bor Clas Nilsson och Ann-Britt Torsek. Gården hör till de äldsta i Knivsta och är belägen vid Knivsta kyrka och drivs som jordbruk sedan två generationer i samma familj. Efter en inbjudan begav jag mig en snöig januarikväll 2012 till Knivsta gård för att få se en fin vykortssamling som Clas Nilsson äger. Samlingen består intressant nog huvudsakligen av **vykort från Knivstabygden**. Därbland flera bilder tagna redan för mer än 100 år sedan. Det äldsta är från 1902. Genom sin släkts långa ägartid på Knivsta gård och som ortstbo känner Clas Knivstas utvecklingshistoria väl och kan berätta många intressanta saker om de olika fotomotiven. Clas berättar också att han hittills samlat vykort från Knivsta regelbundet i ca. 8-10 år och att han hittar dem på antikmässor och vykortsmässor. Bilderna har ordnats i pärmar efter de fem bygdesocknarna Knivsta, Östuna, Alsike, Husby-Långhundra och Vassunda. Noor i Knivsta ingår i en egen avdelning. Från de stora herrgårdarna i trakten liksom kyrkorna finns många motiv. De tidiga vykorterna var i svartvitt utförande, men motiven erbjöds även i färg. De måste då koloreras helt för hand vilket var dyrare att köpa. Att skicka vykort var billigt och enkelt och gjorde att det var ett mycket vanligt sätt att sända vardagsmeddelanden till varandra, även inom den egna orten. Man kan likna det vid våra telefon och e-postmeddelanden idag. I samlingen finns bilder av Knivsta tätort med stationshus, järnhandel, skolbyggnader, pensionat mm. Senare började flygfoton bli vanliga. Av motiven från Knivsta tätort kan man då se att bebyggelsen bar en stark prägel av småskaligt industri- och brukssamhälle. I övrigt framgår att mycket åkermark fortfarande brukades på stora områden mitt inne i tätorten, där bostadshus ligger idag. Med tanke på att en stor del äldre byggnader nu är borta som tex. det lilla hotellet vid järnvägen, sågen, disponentvillan mm. så är de återstående gamla byggnaderna desto viktigare att bevara i framtiden. På 1960-talet blir färgkorten allt vanligare och bland vykorterna i Clas samling är många från den tiden. På 60-talet avbildades det nya villaområdet kring vattentornet och Kölängen. Det var ofta samma ateljéfotografer som sysslade med vykortsfoto och de utvecklade ibland en viss personlig stil. En av fotograferna hette Elliord Mattsson. På hans bilder från 1960-talet syns oftast inte några människor, men som en kuriositet kan man på kort från Knivsta, och andra ställen, se att fotografens egen bil ofta syns skymta parkerad någonstans i motivet. Att se Clas vykortssamling var som att göra en resa genom Knivstas bygd, genom 100 år. Samlingen är både omfattande i antal och bred till innehållet vilket gör den mycket värdefull som historiskt dokument över Knivsta med omgivning: *en imponerande samling som överträffar Upplandsmuseets egen, av äldre Knivstafotografier*. Fler samlare av äldre vykort från Knivsta finns, vilka tidigare visats i Knivsta bibliotek. Det är material tillräckligt för en illustrerad bok. Jag önskar Clas framgång med samlandet. Stort tack för besöket och gott hembakt kaffebröd.

Henrik Sandevärn, Knivsta Hembygdsgrupp

KNIVSTA JÄRNVÄGSSTATION.

Vykort ur

Clas Nilssons samling

Hjärtliga hälsningar

Förlag: Nils Felldin, Knivsta.

NYUTKOMMET /BÖCKER

Nytt ljus över Långhundraleden. *Förf. Arbetsgruppen för Långhundraleden, 2011.*

Boken söker beskriva och förklara den omtalade historiska sjöfartsled som kallas Långhundraleden. Denna seglingsled gick från den uppländska östersjökusten till Gamla Uppsala tvärs genom Uppland och var en av de forntida vattenlederna i Mälardalen. Långhundra härad som sträcker sig efter leden har först i modern tid fått bidra till namnet. Idag återstår ännu ett antal sjöar och åar av den ursprungliga segelleden. Boken diskuterar landhöjning, topografi, geologi, natur och växtlighet mm. som har påverkat segelledens landskapsutseende och utveckling, samt även förekomst av forntida bebyggelse. *Boken kan köpas i Upplandsmuseets el. Sigtunamuseets museibutik el. lånas på bibliotek.*

På Långhundraledens tid. *Förf. J. Arne Sandevärn, 2011. Forskningsuppsats.*

Långhundraleden har använts som segel- och sjöfartstransportled sedan bronsåldern. Många fornlämningar i det historiska landskapet varav bl.a. hållristningar med båtmotiv talar för det. Uppsatsen behandlar Långhundraleden sedd just som en vattenled för båt. Utifrån detta sätts leden in i ett helhetssammanhang; -De folk som använde leden använde leden till färder och fjärrhandel. I landskapen kring leden uppfördes befästa boplatser och borgar. För sjöfart utvecklades tidstypiska farkoster. Författaren pekar bl.a. på bronsålderns milda klimat som förutsättningen för utvecklingen av tidstypiska stora kanotbåtar, som kunde paddlas med besättning även över Östersjön. Avbildningarna av bronsålderns båtar är talrika på hållristningar runt om i Mälardalens forna farledsområden. *Uppsatsen kan lånas i läsesal på Upplandsmuseet, Sigtuna museum och Knivsta bibliotek*

ARTIKELN

Svensk historia av riksintresse på Noors slott **Gyldenstolpes Bokrum från 1600-talet.**

En antikvarisk restaurering av Bokrummet från 1600-talet på Noors slott, har nyligen genomförts. Arbetet har skett i dialog med Upplandsmuseet och utförts av expert på kulturvården och antik interiör. Greve Gyldenstolpes Bokrum på Noors slott är en av landets få bevarade bokkammare från 1600-talet. Bokrummet på Noor inreddes på 1690-t. för greve Nils Gyldenstolpe, som uppförde slottet som sin privata sommarbostad med barockträdgård och orangier. Ett bevarat inventarium från 1761 beskriver hur rummet såg ut och var möblerat. Detta har givit viktig vägledning i arbetet med restaureringen, som pågått i etapper fr. 2008-2012. Under stormaktstiden besöktes rummet av dåtidens kända vetenskapsmän och skaldar bl.a O. Rudbeck d.y och Elisabeth Brenner, i samband med Aloens blomning år 1708. Blomningen var en unik botanisk händelse i Norden. 1897 besökte V.von Heidenstam Noor för att arbeta med verket Karolinerna, och bodde då bl.a. i det gamla bokrummet. I rummet finns vackra 1600-talsdörrar med smide bevarade, liksom golvet och taket av breda handhyvlade brädor. Flera ursprungliga tavlor och föremål har återförts vid restaureringen. I bokåpnet finns den Hermelinska boksamlingen bevarad.

